

ZAM in 2022

Image © Sindiso Nyoni

Building a World Beyond Them and Us.

ZAM

www.zammagazine.com

facebook.com/zamthemagazine

instagram.com/zammagazine

twitter.com/zammagazine

INTRODUCTIE

Wie in later jaren terugkijkt op het werk van ZAM in 2022 terugkijkt, zal de contouren herkennen van een in tal van opzichten relevant en energiek platform dat zich warm loopt voor ingrijpende vernieuwing. Immers, langzaam maar zeker eroderen blokkades die het zicht op Afrikaanse creatieven en changemakers vertroebelen. We zien dat meer en meer in de media, gevestigde instellingen van de kunst, wetenschap en onderzoek, soms zelfs in het officiële beleid. De door Black Lives Matter verder aangewakkerde tendens voor een wereld vrij van racisme en uitsluiting dringt erop aan nog te vaak gekoesterde vooroordelen en clichés van een gemarginaliseerd Afrikaans continent te overwinnen. Ook daarvoor is nu meer aandacht.

Terwijl crises – de perverse afstand tussen rijk en arm, conflicten en oorlogen, dreigende klimaatrampen – de perspectieven op een eerlijke, rechtvaardige wereld ondermijnen, laten, vooral door jongeren geïnitieerde Afrikaanse protestbewegingen, steeds vaker van zich horen. In de eind 2022 door ZAM voltooide transnationale productie *Cry Freedom* brengen onderzoeksjournalisten uit Kenia, Oeganda, Zimbabwe, Kameroen en Nigeria overtuigend over het voetlicht hoezeer gewelddadige uitingen van machtsvertoon en repressie door autoritaire en kleptocratische regimes moeten worden gelezen als paniekreacties, pogingen om de aanzwellende roep op verandering te dempen. Het unieke geluid van dit door ZAM gecoördineerde onderzoek trok de aandacht van media wereldwijd.

Er zijn dus kansen op verandering. Dat geldt voor Afrikaanse creatieven die in de journalistiek, beeldende kunst, fotografie, opinie en activisme de strijd met vaak vermolmd, veelal met internationale steun in het zadel gehouden regimes de wacht aanzeggen alsmede voor mensen in ons land en elders in Europa die ontwikkelingen in Afrika met interesse volgen en willen ondersteunen. Er zijn kansen op de creatie van een nieuwe relatie tussen Afrika en Europa op basis van gelijkwaardigheid, een relatie voorbij afhankelijkheid en betutteling.

Voor de realisatie van die kansen heeft ZAM zich in 2022 onverminderd ingezet. Dit jaarverslag biedt een overzicht van de vele activiteiten, doorgaans gevoed door de inmiddels meer dan 1400 leden van onze netwerk van Afrikaanse creatieven en changemakers, die dankzij de steun van vrienden en leden van ZAM en met ons platform sympathiserende kunstenaars en subsidiegevers konden worden ondernomen.

Echter, essentieel voor de werkwijze van ZAM is om doorlopend activiteiten te toetsen aan (nieuwe) ontwikkelingen en om telkenmale te analyseren binnen welke context ons platform opereert. Zodoende herkennen we de kansen en daardoor de uitdagingen waarvoor ZAM zich geplaatst ziet. ZAM is een dynamische organisatie die met meer slagvaardigheid, een sterker financieel fundament, een scherper profiel en een goed begrip van potentiële partners en publieksgroepen aan zijn opdrachten wil voldoen. Tussen het vele werk door is daarover in de tweede helft van 2022 diepgaand van gedachten gewisseld en is de effectiviteit van onze programma's tegen het licht gehouden. Het resultaat van dit gesprek vormt de basis voor een uitdagende nieuwe aanpak die in 2023 vertaald zal worden in een concreet plan van aanpak én een daarbij passende wisseling van de wacht.

Image Yvonne Owuor. © Rachel Corner

Van Imagine Mandela naar Face Forward

Op 6 februari 2022 vond de derde editie van de ZAM Nelson Mandela Lezing plaats in het Internationaal Theater Amsterdam. De lezing – *The Future is a Story We Tell Ourselves. Notes for a Prelude*. – werd uitgesproken door de Keniaanse schrijfster Yvonne Owuor. Vanwege de nog aanhoudende restricties ten gevolge van Covid-19 kon het programma door een gelimiteerd aantal mensen worden bijgewoond. Videoregistraties van (onderdelen van) het programma vonden echter hun weg naar een breed, en internationaal, publiek.

Aan het programma werd tevens meegewerkt door danser/choreograaf Nhlanhla Mahlangu en zijn ensemble Phuphuma Love Minus (live vanuit Johannesburg), dichter Babs Gons, kunstenaar Mohau Modisakeng, acteurs Uriah Havertong, Ayrton Kirchner en Raymi Sambo, band/singer Midist en danser Ahmad Joudeh en schrijver Adriaan van Dis.

In korte video retrospectieven werd teruggekeken op de in 2021 overleden aartsbisschop Desmond Tutu en pionier van de antiapartheidsbeweging en latere Burgemeester van Amsterdam Ed van Thijn.

De lezing werd geopend door Burgemeester Femke Halsema. In haar toespraak noemde zij de ZAM Nelson Mandela Lezing 'inmiddels bijna een traditie' en uniek vanwege de introspectie van hedendaagse schrijvers en kunstenaars op de betekenis van Nelson Mandela's gedachtegoed voor het hier en het nu.

De lezing had de financiële steun van de Gemeente Amsterdam, het Amsterdams Fonds voor de Kunst, het Prins Bernhard Cultuur Fonds, Studio Marlene Dumas, Andersson Elffers & Felix, Kennedy Van der Laan en de Van Ewyck Stichting.

Bekijk de lezing en [het cultureel programma](#).

In het najaar van 2022 is besloten om de 4^e editie van de ZAM Nelson Mandela Lezing op 6 februari 2023 deel te laten maken van een breder opgezet eendagsfestival onder het motto: Face Forward. Naast de lezing zullen publieksgesprekken, ontmoetingen, optredens, film en audio, expositie, een boekenmarkt en meer deel uitmaken van het programma.

The Kleptocracy Project: Cry Freedom!

In de acht maanden van 2022 werd The Kleptocracy Project II, aangevangen in het najaar van 2021. De realisatie van dit project steunt op het netwerk van inmiddels ruim 50 Afrikaanse onderzoeksjournalisten dat door ZAM in de afgelopen jaren is opgebouwd. Op basis van interactie met en dankzij de nadrukkelijke inbrengen van deze collega's worden thema's en onderwerpen voor onderzoek vastgesteld. In de ruim 20 voltooide onderzoeken lag de nadruk op onderzoek naar de anatomie van kleptocratische systemen in bijna 15 Afrikaanse landen. Niet de corrupte praktijken an sich maar de systematiek van de onttrekking van overheidsgelden stond centraal. In het slotonderzoek in deze serie is de nadruk gelegd op het activisme dat, veelal door jongere generaties, wordt aangewakkerd.

Image Diana Ejaita The Kleptocracy Project © Diana Ejaita

De uitkomsten van het onderzoek werden samengebracht in een [online tabloid](#).

Onder leiding van ZAM's Investigations Editor Evelien Groenink en projectcoördinator Milan Hermes draagt ZAM zorg voor de begeleiding van deze onderzoeken. Het gaat dan vooral om zorg voor eindredactie, betrouwbaarheid van onderzochte praktijken, data checks en mogelijke risico's van aansprakelijkheid. Daarnaast is ZAM verantwoordelijk voor de werving van fondsen waarmee de onderzoeken worden gerealiseerd, en de onderzoekers gehonoreerd, alsmede opstelling van contracten. Tenslotte wordt veel tijd besteed aan evaluaties van onderzoeken, onder meer in (online) webinars.

ZAM verbindt het netwerk van Afrikaanse collega's met een groeiend aantal internationale media, zowel in Afrikaanse landen als Europa. Tot onze grote vreugde ervaren wij bij deze media, onder meer in Nederland, België, Italië en het Verenigd Koninkrijk, een toenemende belangstelling voor het werk van Afrikaanse onderzoeksjournalisten. Langzaam maar zeker wordt een attitude die de Afrikaanse collega's vooral als fixers ziet overwonnen.

Eind 2022 werd het transnationale onderzoek *Cry Freedom* voltooid. Hieraan werd meegewerkt door collega's in 5 Afrikaanse landen.

Onze producties trekken niet alleen meer aandacht van (internationale) media. Ook personen, bedrijven en diensten die het onderwerp van onderzoek zijn en van de verhalen die machtsmisbruik en zelfverrijking aan het licht brengen, ondernamen in 2022 verschillende keren stappen om publicatie te voorkomen. ZAM bracht diverse keren organisaties die opkomen voor en steun geven aan vervolgte journalisten in stelling.

Image Steve Biko. © Maia Matches

Studio ZAM

In de loop van 2022 is het ten gevolge van Covid-19 eerder stopgezette Studio ZAM weer opgepakt.

In dat kader werden ontmoetingen georganiseerd met de Zimbabweanse oud-vakbondsleider Peter Mutasa en de nieuwe directeur van het Prins Claus Fonds, de Zuid-Afrikaan Marcus Tebogo Desando.

Dankzij een subsidiebijdrage kon in het voorjaar van 2022 video opname apparatuur worden geïnstalleerd waarmee vanuit onze redactie virtuele programma's kunnen worden gerealiseerd. Een eerste proefuitzending vond plaats met medewerking van tekenaar Maia Matches – *Drawing the Change* – die werkt aan een strippublicatie rond haar Zuid-Afrikaanse kunstenaar-grootvader en de door apartheids doodseskaders in 1985 vermoorde kunstenaar Thami Mnye.

Tenslotte werd in oktober 2022, tijdens het jaarlijkse Afrovibes Festival, door ZAM een expositie van de Zimbabweanse ontwerper en kunstenaar Sindiso Nyoni gerealiseerd in zowel Theater Frascati en De Balie. Bij deze expositie ontwierp Rafael Roncato een [online catalogus](#).

Nyoni was tevens te gast in een door De Balie, i.s.m. Afrovibes en ZAM, georganiseerde talkshow op 14 oktober 2022: *Between Art, Activism & Advertising*. Een registratie tref je [hier](#).

Image © Sindiso Nyoni

Art for ZAM

Een schenking aan ZAM van ruim twintig werken door kunstverzamelaar Fred Leferink vormde in maart 2022 de aanleiding tot de samenstelling van een online catalogus [HYPERLINK https://www.zammagazine.com/images/pdf/ArtforZAM_2022.pdf]. Op deze catalogus, die ook eerdere schenkingen zoals de Mandela Landscape (Corbijn/Strik) en fotografie van Nontsikelelo Veleko bevatte, werden abonnees, vrienden/leden en volgers van ZAM via de verschillende media geattendeerd. Het leidde tot de verkoop van een aantal werken. De opbrengsten komen volledig ten goede aan het werk van ZAM.

Leferink verkocht in 2022 tevens een aantal werken via zijn vaste veilinghuis en schonk een deel van de opbrengsten aan ZAM.

In het najaar voltooide beeldend kunstenaar patricia kaersenhout een werk waarvan zij het recht op verkoop van een editie van 60 genummerde en gesigneerde exemplaren aan ZAM schonk. *Ode aan Winnie. A Portrait of Love & Revolution* werd in oktober gepresenteerd rond de opening van een overzichtsexpositie van de kunstenaar bij CBK Zuidoost in Amsterdam. Het eerste exemplaar van de editie werd bij die gelegenheid door de galerie aangekocht. Ook de volledige opbrengsten van dit werk komen volledig ten goede aan het werk van ZAM, met name de samenwerkingen met vrouwelijke Afrikaanse kunstenaars, schrijvers en opiniemakers.

Ode aan Winnie. A Portrait of Love & Revolution © patricia kaersenhout

In het najaar van 2022, tenslotte, schonk oud-Novib medewerker Herman van der Made een tweetal werken van Zuid-Afrikaanse kunstenaars die hij tijdens een bezoek aan Soweto in de jaren tachtig had aangekocht.

Het Art for ZAM initiatief is na een eerste schenking van een werk door beeldend kunstenaar Marlene Dumas in 2008 uitgegroeid tot een belangwekkende steunpilaar van ons werk. In de afgelopen jaren sloten ook fotograaf en filmmaker Anton Corbijn, beeldend kunstenaar Berend Strik, visueel activist Zanele Muholi, keramist Ruan Hoffmann en fotograaf Nontsikelelo Veleko zich met schenkingen bij het initiatief aan.

ZAM publicaties

Naast tientallen verhalen, foto features, essays, blogs en illustraties publiceerde ZAM in 2022 een drietal online producties: een 'tabloid' met de uitkomsten van het [Kleptocracy Project](#), de [Art for ZAM catalogus](#) en de [catalogus](#).

In april 2022 verscheen tevens het boekje met de tekst van de ZAM Nelson Mandela Lezing.

The Future is a Story We Tell Ourselves

Notes for a prelude

Yvonne Owuor

The ZAM Nelson Mandela Lecture
06.02.2022 | International Theatre Amsterdam

ZAM

Building a world beyond them and us.

Transitie ZAM

In het voorjaar van 2022 kondigde Bart Luirink aan zijn leidinggevende verantwoordelijkheid te willen overdragen aan een opvolger. De uiteindelijke aanstelling van een nieuwe directeur begin 2023 moest de uitkomst zijn van een intensieve gedachtewisseling over de doelstelling, positionering en het publieksbereik van ZAM. Een aangescherpte visie moet tevens de basis vormen voor een plan van aanpak gericht op de creatie van een duurzaam financieel fundament onder het platform. Dit alles bij elkaar, tenslotte, moet richting geven aan een vast te stellen profielschets van een aan te trekken directeur.

Andersson Elffers Felix (AEF), het bureau voor maatschappelijke vraagstukken dat overheden, publieke en private organisaties ondersteunt bij strategische vernieuwingen, werd bereid gevonden om leden van het ZAM team en bestuur alsmede enkele bevriende connecties pro bono door een aantal sessies te gidsen en de uitkomsten van dit intensieve beraad samen te vatten in een reeks van aanbevelingen. Dit document werd door deelnemers aan de sessies met instemming ontvangen en vormde de basis voor de profielschets directeur.

Na weging van verschillende kandidaten, die reageerden op de binnen het netwerk verspreide vacature, viel de keuze van de selectiecommissie op Sean Fitzpatrick. Het LinkedIn profiel van Fitzpatrick vermeldt:

As a thoroughbred visual creative, Sean has a deep understanding of the creative process and now extends this understanding into Arts and Culture management with a recent appointment as Executive Director to ZAM magazine. Sean is driven to bring about change for knowledge institutions, organizations and companies. He creates strategies, concepts, and visual assets on the issues of our time including social cohesion, the energy transition and tech innovation.

Fitzpatrick trad in januari 2023 aan als directeur.

In de aanloop naar zijn aantreden noteerde Fitzpatrick de volgende uitdagingen voor ZAM:

ZAM's publishing and collaboration activities are proving successful but also flag a number of issues that challenge the organisation's growth and stability. These can be broadly divided into the following categories:

1. Procuring staff with specialist knowledge
2. Working with freelancers
3. Flexibility in the editorial process
4. Preserving editorial freedom
5. Legal support
6. Innovative media solutions
7. Nourishing new creative talent and developing new 'ZAM products'

The overall challenge lies in establishing solid financial resources to enable all of this. We are currently examining sources of dependable income for the organisation. The obvious choice would be structural funding by one or more funding bodies. The first half of 2023 has been earmarked for developing a plan to structural funders for 2 year and 4 year terms.

Subscription based business models may offer a solution but this will restrict access to ZAM's publications for lower income audiences and is against our editorial policy. A structured donations program would fit ZAM better and we're looking into that as well. Revenue from advertising and commissions is also being considered.

Of more relevance is the option to offer long term contracts to knowledge institutions, NGO's and governance bodies in exchange for supplying specialist knowledge and communication strategies. One of ZAM's core strengths is event organisation around a challenging topic of social interest. ZAM is successful in bringing the right people to the table and we are considering offering this as a service to clients.

Incidental funding on a project base is valid for the larger ZAM events such as Face Forward - ZAM Nelson Mandela Lecture, and for this purpose we will continue to work with and strengthen our partnerships with Amsterdam Gemeente, AFK, ITA and others. However solely relying on project based funding will not help us achieve the operational flexibility and fluidity we need to make impact with our audiences.

Bart Luirink heeft ermee ingestemd vooralsnog zijn functie als hoofdredacteur van ons platform te blijven vervullen. Ook is hij als adviseur actief voor ons onderzoeksjournalistieke programma en de ZAM Nelson Mandela Lezing.

Bestuur & team

Het bestuur bestond in 2022 uit:

Annelies Verdoolaege, voorzitter
Gerard Wieffer, secretaris
Jan Meijer, penningmeester
Angelique Mbundu
Randall Maarman
Babah Tarawally
Maria Kint
Margriet van der Waal

Babah Tarawally trad in de loop van 2022 uit het bestuur.

Het team in 2022:

Bart Luirink, hoofdredacteur
Evelien Groenink, investigations editor
Milan Hermes, Kleptocracy projectcoördinator
Anna Kucma, photo- & webeditor
Will Boase, Devi Pillay, copy editors
Oliver Barstow, vormgeving

Medewerkers (auteurs, fotografen, illustratoren, presentatoren e.a.) in 2022:

Josephine Chinele, Taiwo Adebulu, Jack McBrams, Anneke Verbraeken, James Onone Ojok, Estacio Valoi, Mukudzei Madenyika, Bettie Johnson Mbayo, Adejumo Kabir, Kunle Adebajo, Mustala Abdullahi, Khadija Arife, Chigozie Victor, Mansir Muhamed, Haiwa Shaffii Nuhu, Mohamed Mbougar Sarr, Phil Miller, Pamela Mutale Kapekele, Babah tarawally, Yarri Karama, Christiano de Carvalho, Bram Vermeulen, Martha Evans, Daniel Steyn, Christibe Munga, Zubeida Jaffer, Shadrackj Wanjalo Nasong'o, Jonathan Jansen, Lydia Namubiru, Yvonne Su, Marjan Meganck, Bram Posthumus, Ira Dworkin, Yvonne Owuor, Carol Kagezi, Welcome Mandla Lishivha, Tonderai Chiyindiko, Alexander Tempel, Seth Onyanho, Aimie Eliot, Eyerusalem Kassehun, Charles Landvreugd, Sindiso Nyoni, Diana Ejaita, Ms Aba, Ikenna Azuike, Adriaan van Dis, Yvonne Owuor.

ZAM Partners

ZAM realiseert zijn doelstellingen in veelvuldige samenwerkingen met een groot aantal organisaties, platforms of netwerken. ZAM opereert wisselend als mediapartner, coördinator, initiator of administrateur.

In 2022 was ZAM betrokken bij onder meer:

Festivals: Bamako Encounters, Pa Gya! Festival, Accra, de CAP Prize for Contemporary African Photography, de Uganda Press Photo Award, de East Africa Photo Award, het Aké Books & Arts Festival (Lagos), Lagos Photo, Africadelic/Paradiso, Felabration (Amsterdam), Cinedans (Amsterdam).

Exposities: ZAM gaf steun aan exposities van onder meer Samuel Fosso in FOAM (Amsterdam), het Common Life Project (Zuid-Afrika, Kenia, Oeganda), Neo Matloga in de Hermitage, de African Artists Foundation (Lagos), Stevenson Gallery (Amsterdam, Kaapstad), Galerie Ron Mandos (Amsterdam), Moshekwa Langa (Den Haag), Framer Framed (Amsterdam), 60 jaar onafhankelijkheid Algerije (Saint Raphaël, Frankrijk), Movies that Matter (Den Haag).

Exposities/performances: Samuel Fosso, FOAM, Common Life, Neo Matloga, Hermitage, Moshekwa Langa, Den Haag, Stevenson: Breytenbach, Salim Curimjee, Sites of Memory, Prince Claus Funds impact & seed awards, African Artist Foundation, Lagos, Saint Raphaël, Frankrijk, nav 60 jaar onafhankelijkheid Algerije, Framer Framed (Amsterdam).

ZAM is bijzondere dank verschuldigd aan het Internationaal Theater Amsterdam, het podium van onze jaarlijkse ZAM Nelson Mandela Lezing.

Medewerkers (auteurs, fotografen, illustratoren, presentatoren e.a.) in 2022